Süryani Kültürü ve Ninni Geleneği

Sanat, zanaat, mimari, folklor ve ekonomi alanlarında özgün bir yapıya sahip olan Süryani kültürünün tarihsel izlerini Türkiye'de Antakya, İskenderun, Adana, Malatya, Urfa, Elazığ, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Van, Batman, Hakkâri, Siirt ve Şırnak yörelerinde görmek mümkündür. Süryani kültürü ve bu kültürün içinde gelişen insan merkezli örf, âdet ve ritüeller, zengin folklorik özellikler taşır. Bu yönüyle bölgenin sosyo-kültürel gelişimine tarih boyunca katkı sunmuştur.

Antik Mezopotamya kültürünün birikimiyle şekillenen Süryani kültürü, Hıristiyanlığın doğuşuyla birlikte gelişen düşünsel unsurların etkisiyle yeni bir anlayış potasından geçmiş; biçim ve içerik bakımından kendine özgü bir dönüşüm yaşamıştır. Böylelikle temel referanslarını Mesihi Kelam'dan ve ahlaki normlardan alan bir duyarlılık geliştirmiştir. Tarihsel süreç içinde, **"İnsan, hak ve hakikate doğrulukla, yaratılanlara da ahlakla davrandığında insan olur."** anlayışını deneyimleyerek özümseyen bu kültürün kalem ve kelam erbabı, bizlere zengin bir edebiyat ve büyük bir düşünsel miras bırakmıştır. Bu miras, ruhsal farkındalığın yanı sıra sosyal düşüncenin gelişimine de hizmet etmiştir.

Bu düşünce geleneğinin önemli temsilcilerinden biri, Süryani filozof ve düşünür Malfono Yuhanun Bar Adi'dir (893-974). İnsan yaşamına değer kazandıran bilginin ve erdemin peşinde olan Yuhanun Bar Adi, bireysel bütünlüğü esas alan bir ahlak anlayışı çerçevesinde insanın akılcı bir yaşam biçimi geliştirmesini önerir. Bu bağlamda şöyle der: **"İnsan, bilgi ve akıl yoluyla kötü alışkanlıklarından aşamalı olarak sakınmalı, arzularına ve şehevî isteklerine hâkim olmalı ve en yüksek mertebeye ulaşmaya çalışmalıdır. Bunun için etik ahlak kurallarını ve ahlak siyasetini öğrenmeli, bilginlerle ilişki kurmaya gayret etmelidir."**

İnsanın iyiye ulaşmasının, aynı zamanda kendi seçim ve tercihlerine bağlı olduğunu ifade ederken de şu öğütlerde bulunur: **"İnsanoğlu, ahlak konusunda yazılmış kitapları okumayı kendisi için süreklilik arz eden etik bir kural hâline getirmelidir. Ahlak, ahlak siyaseti ve davranış konularında kaleme alınmış eserleri incelemelidir. Yüce şahsiyetlerin kullanılmasını öğütlediği şeyleri kullanmalı, kadim bilgelerin uygulanmasını tavsiye ettiklerini hayata geçirmelidir. Az da olsa yazı sanatını ve şerh kabiliyetini kazanmalı, kendisini zarafet ve hitabetle donatmalı; nihayet âlim ve bilge kişilerle irtibat hâlinde olarak daima sağduyulu ve saygın bir birey olmaya çalışmalıdır."**

Yuhanun Bar Adi'nin düşüncelerinden de anlaşılacağı üzere, uygarlık ve insanlık tarihinde özgün ve önemli bir geçmişe sahip olan Süryani kültürü, bölgenin dinî, ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamında açılımcı bir karakter sergilemiştir. Tarih boyunca kültürlerarası etkileşimde önemli bir köprü vazifesi görmüştür. Doğu ve Batı düşüncesinin buluşmasına, medeniyetin, felsefenin ve akılcı düşüncenin gelişmesine katkı sunmuştur. Düşünce dünyasında açtığı bu çığır, Arap dünyasına ve Avrupa'ya kadar ulaşmıştır. Antik düşüncenin İslam dünyasına aktarılmasında bu kültürün önemli ve yadsınamaz bir rolü vardır. Özellikle Arapçaya ve İslam felsefesine sunduğu katkılarla öne çıkmıştır.

Coğrafyamızın otokton kültürlerinden biri olarak Süryani kültürü, sorumluluğu erdem bilen bir anlayışla ortak yaşama katkı sunma çabası içinde olmuştur. Yaşamayı ve yaşatmayı amaç edinerek diğerkâmlığı, toplumsal barışı ve dayanışmayı daima ön planda tutmuştur. Birlikte yaşama kültürünü, iş birliğini, barışı, refahı ve istikrarı teşvik etmiştir. Çünkü bu kültür, yalnızca geçmişten kalan bir miras değil, bölgenin çoğulcu kimliğine farklı anlamlar katan değerlerin de taşıyıcısıdır.

Tarihî kilise ve manastırları, ilim ve irfan merkezleriyle bölgenin ekonomik kalkınmasına, ulusal ve küresel ölçekte tanınmasına bugün de önemli katkılar sunmaktadır. Ancak bu zengin kültürel mirasa rağmen, kültürün kendisi maalesef zamanla kayıtsızlığı besleyen bir maduniyetin içine sürüklenmiştir. Tarihteki bütün olumlu rollerine karşın, bir zamanlar Doğu kültürünü besleyen üretken damarlardan biriyken tarihsel olaylar ve sosyo-politik çekişmeler nedeniyle kıvrıla kıvrıla, büzüle büzüle bakıma ve desteğe muhtaç bir çeşmeye dönüşmüştür. Aslında bu edilgen ve kısır durum, geçmiş dönemlerde yaşanan tarihsel değişimlerin ve olayların farklı biçimlerdeki devamıdır.

Türkiye'nin ve küresel ölçekteki evrensel mirasın bir parçası olan bu kültürün devamlılığının sağlanması ve korunması pek çok etkene bağlıdır. Ancak öncelikli ihtiyaç, kendi öz yurdunda daha fazla tanınması, anlaşılması ve sahiplenilmesidir. Bu da toplumsal algıya katkı sunacak yeni farkındalıklar yaratmakla mümkündür. Özlü bir sözde denildiği üzere: **"Farkındalık, öksüz bilginin annesidir."**[1]

[1] Literatürde, var olduğu hâlde henüz fark edilmemiş bilgiye **"öksüz bilgi"** denir. Bir bilgiyi fark edip kullanmaya başladığımız anda o bilgi, bizim için artık öksüz olmaktan çıkar. Bu nedenle asıl mesele yalnızca bilmek değil, bilginin farkına varmaktır. Çünkü insan, sahip olduğu bilginin farkında değilse o bilginin kendisine sağlayacağı faydadan da yeterince yararlanamaz.

Ninni Geleneği

Süryani kültüründe gelenek ve inanç, birbirinden kopmayan bir bütünlük ve ahenk içindedir. Geleneklerin özünde, çoğu zaman yaşatılan bir inanç bulunur. Bu bakımdan geleneği inançtan soyutlamak yanıltıcı olabilir. Çünkü Süryani toplumunda harcında inanç unsuru bulunmayan bir gelenek yapısından söz etmek güçtür.

Süryani kültüründe gelenek inançta, inanç da gelenekte anlam bulur. Süryanilerin önem verdiği yaşam anlayışını kavrayabilmek için Bethnahrin'in (Mezopotamya) bereketli topraklarında filizlenen gelenek ve inanç ürünlerine bu perspektiften bakmak gerekir. İnanç ve gelenek, Süryani kültürünü ayakta tutan, yaşam anlayışını şekillendiren ve düşünce yapısını biçimlendiren temel unsurların başında gelir. Manevi yaşamda da yönlendirici bir rol üstlenir. Yüzyılları aşarak günümüze ulaşabilen bu geleneklerin, Mesihi inancın verileriyle yaşam koşulları içinde yoğrulup yeniden yorumlanması, sürekliliklerini sağlayan başlıca etkenlerden biri olmuştur.

Geçmişten günümüze akan bir yaşam ırmağında bütünlüğe kavuşan, dün ile bugün arasında sağlam bir bağ kuran bu geleneklerden biri de ninnilerdir. Süryani annelerin nasırlı elleriyle beşiklerini sallarken söyledikleri ninniler, yalnızca çocukları uyutmaya yarayan ezgiler değildir. Onlar, annelerin dilini, inancını, özlemlerini, umutlarını ve yaşam tecrübelerini çocuklarının henüz şekillenmekte olan dünyasına taşıyan sözlü kültür ürünleridir. Bir bakıma annenin sesiyle çocuğa aktarılan ilk kültürel mirastır.

Bir ninni bazen bir annenin sesinden çok daha fazlasıdır. İçinde bir halkın dili, inancı, sevinci, korkusu, özlemi ve yaşama tutunma biçimi saklıdır. Anne, çocuğunu beşiğinde uyuturken farkında olmadan kendi kültürünün hafızasını da onun ruhuna işler. Yıllar geçer, beşikler susar, annelerin sesleri uzaklaşır; fakat ninniler yaşamaya devam eder. Çünkü ninniler, geçmişin sesini bugüne, bugünün hatırasını da yarına taşıyan görünmez kültür köprüleridir.

Şaşırtan Çobanlar

"Şaşırtan Çobanlar" isimli ninni, geçmiş dönemlerde Botan yöresindeki Süryani anneler tarafından Doğu Süryanice (Sürit) lehçesiyle seslendirilen bir ninnidir. Bu ninninin ritmi, Kardu (Cudi) Dağı'nın eteklerindeki Hassana'nın o güzel ve muhteşem doğasında hâlâ yankılanmaktadır. Ninni, Şırnak-Mardin yöresinde kiliseye kırk yıl boyunca ruhani hizmet sunmuş olan Hassana köyünün rahmetli papazı Abuna Tuma Beğtaş'ın derin hafızasından sözlü olarak derlenmiş ve yazıya geçirilmiştir.

Süryanice aslından Türkçeye çevirdiğim bu ninni, Mesih'in doğuşuna ilişkin kutsal anlatıyı bir annenin sevgi dolu sesiyle buluşturmaktadır. Çobanların sevinci, Doğu'dan gelen müneccimlerin yolculuğu, yıldızın rehberliği, hediyelerin sembolik anlamları ve Meryem'in annelik duygusu, ninninin ilk bölümlerinde iç içe geçer. Sonraki dizelerde ise kutsal anlatı, annenin çocuğuyla kurduğu mahrem ve duygusal ilişkiye dönüşür. Böylece tarihsel ve manevi bir hafıza, beşik başında söylenen bir anne ezgisiyle kuşaktan kuşağa aktarılır.

Bu ninninin en dokunaklı taraflarından biri, annenin çocuğuna seslenirken kendi yalnızlığını, bağlılığını, güvenini ve koruma arzusunu da dile getirmesidir. Mısır'a götürme sözü, korkuya karşı teselli ve güven verme çabası, annenin çocuğunu her türlü tehlikeden korumak isteyen içten duygusunu yansıtır. Bu yönüyle ninni, yalnızca kutsal bir doğuşun anlatısı değil, aynı zamanda anneliğin evrensel şefkatini ve insanın korunma ihtiyacını dile getiren bir şiirdir.

Aşağıda, Süryanice aslından Türkçeye çevirdiğim **"Şaşırtan Çobanlar"** ninnisini, özgün anlatımının ruhunu koruyarak okuyucuların takdirine sunuyorum.

ܬܚܘܠܐ ܘܐܘܘܐ

ܐ ܚܩܛܐ ܘܟܟܒܚܘܐ
ܡܫܐ ܗܕܡܐ ܟܗ ܩܪܫܘܐ
ܚܠ ܣܒ ܚܩܠ ܩܒܩܢܘܐ
ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܘܐܡܩܘܐ.

ܒܒ ܩܒܫܐ ܡܟܘܛܐ ܐܫܐ
ܗܒܒ ܩܕܡܐ ܩܚܐ ܐܫܐ
ܟܗ ܩܘܚܐ ܐܘܡܐ ܣܐܫܐ
ܩܡ ܢܩܘ ܡܡܩܫܐ ܚܡܐ ܗܡܟܘܐ
ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܩܘܫܐ ܟܟܗ ܘܐܡܩܘܐ.

ᠮᠠ ᠬᠣᠭᠣᠰᠢᠯᠠ ᠡᠭᠡ ᠪᠣᠭᠣᠰᠣ ᠳᠡᠭᠡᠪᠡᠷ
ᠪᠣᠭᠣᠴᠠ ᠡᠭᠡ ᠭᠠᠵᠠᠯ ᠣᠭᠣᠮᠠ.
ᠮᠠᠨ ᠳᠤ ᠳᠤ ᠵᠤᠪᠠ ᠤᠭᠤᠯ ᠪᠣᠭᠣᠭ
ᠪᠢᠴᠢᠭ ᠡᠭᠡ ᠳᠤ ᠰᠣᠭᠣ ᠭᠠᠯ
ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠳᠤᠲᠤᠭ ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠠᠮᠢᠯᠠᠭᠠ.

ᠬᠠᠪᠢᠯ ᠬᠣᠯᠠᠯ ᠦᠨᠡᠨ
ᠠᠭᠠ ᠣᠷᠣᠭᠣᠯ ᠣᠭᠣᠭᠣᠮ ᠮᠠᠭ
ᠠᠭᠠ ᠥᠳᠤᠯ ᠳᠤᠲᠤᠭᠠᠭᠠ
ᠣᠷᠣᠯᠤᠯ ᠥᠳᠤᠯ ᠪᠠᠭᠠᠭᠠ
ᠭᠣᠭᠣᠮ ᠮᠠᠭ ᠳᠤᠭᠤᠭᠣᠭᠠᠭ
ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠠᠮᠢᠯᠠᠭᠠ.

ᠭᠠᠨᠭᠠ ᠳᠤᠷᠠᠭᠠ ᠬᠤᠭᠤᠷᠠ ᠬᠤᠪᠢᠯᠠ
ᠪᠢᠴᠢᠭ ᠳᠤ ᠴᠠ ᠴᠢᠨᠠᠯ
ᠣᠳᠤᠭᠤ ᠪᠤᠳᠤᠯ ᠪᠠ ᠭᠠᠯ ᠴᠢᠷᠠᠭᠠ
ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠠᠮᠢᠯᠠᠭᠠ.
ᠬᠤᠷᠤᠯ ᠡᠭᠡ ᠪᠤᠳᠤᠯ ᠪᠤᠳᠤᠯ
ᠣᠴᠢᠭᠠᠯ ᠡᠭᠡ ᠪᠤᠳᠤᠯ ᠪᠤᠳᠤᠯ
ᠪᠠᠭᠠ ᠬᠠᠮᠤᠭ ᠪᠤᠳᠤᠯ ᠪᠤᠳᠤᠯ
ᠭᠠᠨᠭᠠ ᠳᠤᠷᠠᠭᠠ ᠪᠤᠳᠤᠯ ᠪᠤᠳᠤᠯ
ᠴᠣᠭᠴᠢᠭᠠᠯ ᠳᠤ ᠭᠠᠨᠭᠠ ᠪᠤᠳᠤᠯ
ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠠᠮᠢᠯᠠᠭᠠ.

ᠡᠭᠡ ᠡᠳᠦ ᠡᠳᠦ ᠰᠡᠴᠡᠭᠯᠡ ᠤᠭᠲᠤ
ᠯᠤ ᠬᠣᠯᠪᠣᠭᠰᠠᠨ ᠤᠭᠤ ᠪᠤᠳᠤᠯᠴᠠᠭᠠᠨ
ᠪᠢᠴᠢᠭ ᠵᠢᠨ ᠬᠥᠭᠵᠢᠮ ᠠᠭᠤᠯᠠᠭᠠᠨ ᠴᠢ
ᠤ ᠠᠭᠠᠴ ᠠᠮᠢᠳᠤᠷᠠᠯ ᠳᠤᠷᠰᠢᠯᠠᠭᠠᠨ
ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠭᠡᠮᠡ ᠲᠤᠳᠤ ᠠᠮᠢᠯᠠᠭᠠ.

ۋە ەڵا ئەحمد ۆۋڵا
ڵەسئەو حکحکئەو حەزۆی
ڵاڤا کمڵی ەهڵا ەۆمەڤا
ڵاڤا کبڵی هفجا ۆۋمەڤا
ۋەسا ڵکحە ۋەسا ڵکحە ۋەسا ڵکحە ۆاسڤەڵا.

ڵا ۆۆحد ڤی ئەا ڤبەا
ۆاس ۋبڵە ەمەڤو ەیۋبەا
هڤبکب ڤححڤا ەۋۆەۋھ ڵاڵە فبەا
ۋەسا ڵکحە ۋەسا ڵکحە ۋەسا ڵکحە ۆاسڤەڵا.

Şaşırtan Çobanlar

O şaşırtan çobanlar,
Sevinçle koşarak yola koyuldular.
Her biri birinciliği yakalamak için.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Doğu'dan müneccimler geldi,
Batı'dan krallar.
Yıldızın rehberliğinde yolu buldular.
Diz çöküp İsa Mesih'e secde ettiler.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Ağzı açık bir mağaraydı,
Soğuk ve rüzgâr içeri doluyordu.
O'nu hayvan yemliğinde yatarken buldular.
Salih Yusuf'un koruması altındaydı.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Ellerinde hediyeler vardı:
Altın, gümüş ve murun.
Altını ilahiyetine, gümüşü insanlığına sundular.
Murunu (Mür) ise vaftizi için takdis ettiler.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Annesi Meryem yanı başında duruyor,
O'nu kundağa sarıyor.
Yüreği her türlü sevinçle dolu.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Annesinin bir tanesisin sen,
Teyzesinin de sevgilisi.
Meryem senin hizmetçin,
Annen Meryem sana hizmet ediyor.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Ninni ninni, sevgili oğlum,
Ağlama, beni de ağlatma.
Senden başka kimsem yok gayri.
Sana güvenirsem, beni desteklersin.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Ninni ninni, sevgili oğlum,
Seni kucağıma alıp Mısır'a götüreceğim.
Orada ne kan ne de ölüm var.
Orada kan akıtmak diye bir şey yok.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Kötü insandan korkma!
Çünkü ismin kutsaldır.
Duydum ki Kral Herodes artık hayatta değil.
O'na izzet, O'na izzet ve her daim O'na izzet.

Yusuf Beğtaş
Süryani Dili-Kültürü ve Edebiyatı Derneği Başkanı / Mardin